

Samrådsunderlag

Ansökan om tillstånd till tillfälligt underskridande
av gällande sänkingsgräns i Tingstäde träsk

Innehållsförteckning

1	Administrativa uppgifter	4
2	Bakgrund och syfte	5
2.1	Gällande tillstånd	5
2.2	Tidigare tillstånd gällande tillfällig sänkning av vattennivån	5
2.3	Ansökans omfattning	6
2.4	Samrådsförfarandet	7
3	Beskrivning av planerad verksamhet	7
4	Beskrivning av Tingstäde träsk	7
4.1	Uttag av råvatten	8
4.2	Vattennivå	8
5	Lokalisering	8
6	Skyddsvärden och områdesbestämmelser	9
6.1	Planbestämmelser	9
6.2	Riksintressen	9
6.3	Naturresevat och Natura 2000	10
6.4	Miljö kvalitetsnormer	10
6.5	Värdefulla vatten	11
6.6	Vattenskydd	11
6.7	Strandskydd	11
6.8	Fornlämningar	11
6.9	Totalförsvaret intressen	11
7	Förväntade miljöeffekter	11
8	Förslag på innehåll i miljökonsekvensbeskrivning	12

1 Administrativa uppgifter

Verksamhetsutövare:	Region Gotland
Organisationsnummer:	212000-0803
Adress:	Visborgsallén 19 621 81 Visby
Län:	Gotlands län
Kommun:	Region Gotland
Ansvarig Region Gotland:	Susanne Pettersson VA-chef
Telefon:	0498- 20 35 79
Epost:	susanne.pettersson02@gotland.se
Kontaktperson Region Gotland:	Bengt-Olof Grahn Miljösamordnare
Telefon:	0498-26 93 79
Epost:	bengtlof.grahn@gotland.se
Ombud:	Advokat Karin Hernvall Advokatfirman Åberg & co
Telefon:	0708-14 11 83
Epost:	karin.hernvall@adv-aberg.se
Konsult:	: Michaela Sundström Sweco Sverige AB
Telefon:	0735-33 85 28
Epost:	michaela.sundstrom@sweco.se

2 Bakgrund och syfte

Visby vattenförsörjning består av grundvatten från fyra vattentäktssområden; Langs Hage, Follingbo, Furulund och Skogsholm. Tingstäde träsk har främst nyttjats för att klara vattenförsörjningen i Visby sommartid, men sedan 2016 har Tingstäde vattenverk varit i drift i stort sett året om.

Under torråret 2017 och perioden 2019 till 2023 har Region Gotland ansökt och erhållit tillstånd till att underskrida gällande sänkningsgräns i Tingstäde träsk. Sänkningsgränsen behövde dock aldrig underskrivas under de tillståndsgivna perioderna. Mot den bakgrunden och med hänsyn till att Region Gotland påbörjat arbetet med att förstärka upp Visbys vattenförsörjning, gjordes bedömningen att något nytt tillstånd till att underskrida gällande sänkningsgräns i Tingstäde träsk inte behövdes.

Under hösten 2023 hittades bakterien Clostridium Prefringens i Langs Hage vattenverk, vilket medfört att denna vattentäkt har stängts av från vattennätet. För att få Langs Hage vattentäkt i bruk inför sommaren 2024 har det beställts ett mobilt vattenverk med filterrening. Detta verk beräknas vara i drift mars/april 2024. Fram till dess att det mobila vattenverket är i drift kommer behovet av råvattenuttag från Tingstäde träsk vara nästan det dubbla jämfört med normalt uttag för årstiden. Detta medför att sjöns vattennivå förväntas ligga under det normala inför sommaren. Sommartid sjunker nivån snabbt på grund av högre vattenförbrukning och avdunstning. Om sommaren blir torr finns en risk att gällande sänkningsgräns kan behöva underskrivas under sensommaren och hösten.

Region Gotland avser därför att ansöka om tillstånd för att sänka vattennivån ytterligare 0,20 meter till + 44,20 meter för perioden den 15 augusti 2024 till den 15 januari 2025.

2.1 Gällande tillstånd

I Österbygdens vattendomstols deldom den 24 juni 1965 i mål Ans. D 118/1964 fick Visby Stad tillstånd till bl.a. att i Ireån vid sjöns utlopp uppföra en dammbyggnad med ett skibordskrön på höjden +45,10 meter samt i sjön nedlägga och bibehålla en intagsledning.

Region Gotland har genom Österbygdens vattendomstols deldom den 14 juni 1966 i mål Ans. D 118/1964 tillstånd att med regleringsdammen uppdämma Tingstäde träsk till + 45,10 och reglera vattenståndet mellan denna höjd och sänkningsgränsen + 44,40 samt att för all framtid bortleda så stor mängd vatten från sjön som kan tas ut inom ramen för vattenhushållningsbestämmelserna.

Vattenhushållningen regleras genom villkor i dels Österbygdens vattendomstols deldom den 14 juni 1966, dels Vattenöverdomstolens dom den 7 november 1967 i mål nr T 52, a/1966.

2.2 Tidigare tillstånd gällande tillfällig sänkning av vattennivån

Tillstånd för en tillfällig sänkning av Tingstäde träsk erhöles 1976 från vattendomstolen vid Stockholms Tingsrätt (Vattendom - Tillfällig sänkning av Tingstäde träsk, 1976). Då beslutades om en sänkning på 0,10 meter under gällande sänkningsgräns på +44,40 meter från domsdagen fram till den 1 maj 1977.

Region Gotland ansökte om och erhöll tillstånd till underskridande av sänkingsgränsen i Tingstäde träsk under perioden den 15 augusti 2017 till den 15 januari 2018. Mark och miljödomstolen lämnade den 5 maj 2017 i dom i mål nr M 4749–16 tillstånd med följande villkor:

- Region Gotland ska senast den 16 juni 2017 till tillsynsmyndigheten ge in ett kontrollprogram som omfattar bl.a. kontroll avseende eventuell påverkan på Natura 2000-området Grodvät fram till utgången av 2019.
- När tillståndet tas i anspråk ska detta anmälas till tillsynsmyndigheten senast inom en vecka.

Region Gotland åtog sig:

- Att utföra mätningkontroller på grävd brunn på Smiss 1:13 och att det ska omfattas av kontrollprogrammet.
- Att montera en nivåmätare i Grodvät (ytvatten) senast vid utgången av maj 2017, efter samråd med länsstyrelsen.
- Att ta bort oönskade vedväxter vid Grodvät enligt vad länsstyrelsen anvisar.

Gynnsamma väderförhållanden gjorde dock att det inte uppkom något behov av tillfällig avsänkning under perioden den 15 augusti 2017 till den 15 januari 2018.

Under 2019 ansökte Region Gotland om nytt tillstånd för underskridande av sänkingsgränsen i Tingstäde träsk vid ett tillfälle vid någon av perioden:

- Den 15 augusti 2019 – den 15 januari 2020,
- Den 15 augusti 2020 – den 15 januari 2021,
- Den 15 augusti 2021 – den 15 januari 2022,
- Den 15 augusti 2022 – den 15 januari 2023,
- Den 15 augusti 2023 – den 15 januari 2024.

Mark- och miljödomstolen i Nackas tingsrätt lämnade den 20 juni 2019 i mål nr M 2199–19 tillstånd enligt Region Gotlands yrkande med följande villkor:

- Region Gotland ska senast sex veckor efter det att domen har meddelats till tillsynsmyndigheten ge in ett kontrollprogram som omfattar bl.a. kontroll avseende eventuell påverkan på Natura 2000-området Grodvät fram till utgången av 2024, även om domen inte tagits i anspråk.
- När tillståndet tas i anspråk ska detta anmälas till tillsynsmyndigheten senast inom en vecka.

2.3 Ansökans omfattning

Region Gotland avser att ansöka om tillstånd enligt 11 kap 9 § miljöbalken (MB) att underskrida sänkingsgränsen i Tingstäde träsk med 0,20 meter till +44,20 meter under perioden den 15 augusti 2024 till den 15 januari 2025 och att ned till den nivån leda bort vatten för allmän vattenförsörjning.

Ansökan omfattar även tillstånd enligt 7 kap 28 a § och 28 b § MB för att bedriva verksamhet inom Natura 2000-området Grodvät (SE0340141).

Region Gotland kommer att ansöka om tillstånd till ingrepp i fornlämningsområdet för RAÅ Tingstäde 30:1 (Bulverket) hos länsstyrelsen.

2.4 Samrådsförfarandet

Innan en tillståndsansökan kan lämnas in till Mark- och miljödomstolen ska Region Gotland samråda med länsstyrelsen, tillsynsmyndigheten och de enskilda som kan bli särskilt berörda av verksamheten samt med de övriga statliga myndigheter, de kommuner och den allmänhet som kan antas bli berörda av verksamheten.

Samrådskretsen för enskilda som kan antas bli särskilt berörda har avgränsats till de fastigheter som ligger inom 100 meter från sjön.

Region Gotland gör bl.a. med hänsyn till att verksamheten påverkar ett Natura 2000-område bedömningen att verksamheten kan antas medföra en betydande miljöpåverkan. Denna handling utgör därmed underlag för ett *avgränsningssamråd* och något undersökningssamråd jämlikt 6 kap 24 § första stycket andra punkten MB har inte skett.

3 Beskrivning av planerad verksamhet

Planerad verksamhet omfattar en, genom ökat uttag av råvatten, tillfällig avsänkning av vattennivån i Tingstäde träsk från +44,40 till +44,20 meter.

Bortledning av vatten kommer att ske som i nuläget genom självfall till Tingstäde vattenverk. Verksamheten för medför inga nya installationer, ingrepp eller anläggningsarbeten.

Minimitappning till Ireån på 10 l/s kommer fortsatt att ske enligt gällande tillstånd, se avsnitt 2.1.

4 Beskrivning av Tingstäde träsk

Tingstäde träsk är Gotlands näst största sjö med en yta om ca 4,7 km². Medeldjupet i sjön uppgår till omkring 0,7 meter, maxdjupet till 1,7 meter och vattenvolymen över dybotten utgör vid medelvattenstånd omkring 3,3 miljoner m³.

Tingstäde träsk är reglerad sedan mitten av 1960-talet. Befintligt tillstånd medger uttag ned till nivån + 44,40 meter. Dämningsgränsen är +45,10 meter. Detta ger en möjlig avsänkning på 70 cm om vattennivån når dämningsgränsen under vinterhalvåret.

Sjöns tillrinningsområde är ca 24 km². Sjön saknar större tillflöden och avbördas genom Ireån som mynnar i Ireviken vid Gotlands västkust, omkring 12 km norr om sjön. Enligt gällande vattendom ska alltid 10 l/s släppas till Ireån, s.k. minimitappning.

4.1 Uttag av råvatten

Uttag av råvatten har skett sedan 1974 då Tingstäde ytvattenverk togs i drift. Uttaget från sjön är något större än den producerade mängden dricksvatten och varierar lite från år till år, se Tabell 1.

Tabell 1. Uttag av råvatten samt produktion av dricksvatten i Tingstäde ytvattenverk.

År	Råvatten (Mm ³)	Dricksvatten (Mm ³)
1974 – 1979 (medeluttag)	1,40	1,20
1974 – 2023 (medeluttag)	0,98	0,94
2019	1,25	1,20
2020	1,27	1,24
2021	1,21	1,17
2022	1,35	1,30
2023	1,48	1,44

Från november 2023 har vattenuttaget från Tingstäde träsk varit nästan det dubbla jämfört med ett normalår. Region Gotland bedömer att det kommer att krävas ett fortsatt stort uttag till dess att det mobila reningsverket är på plats vid Langs Hage.

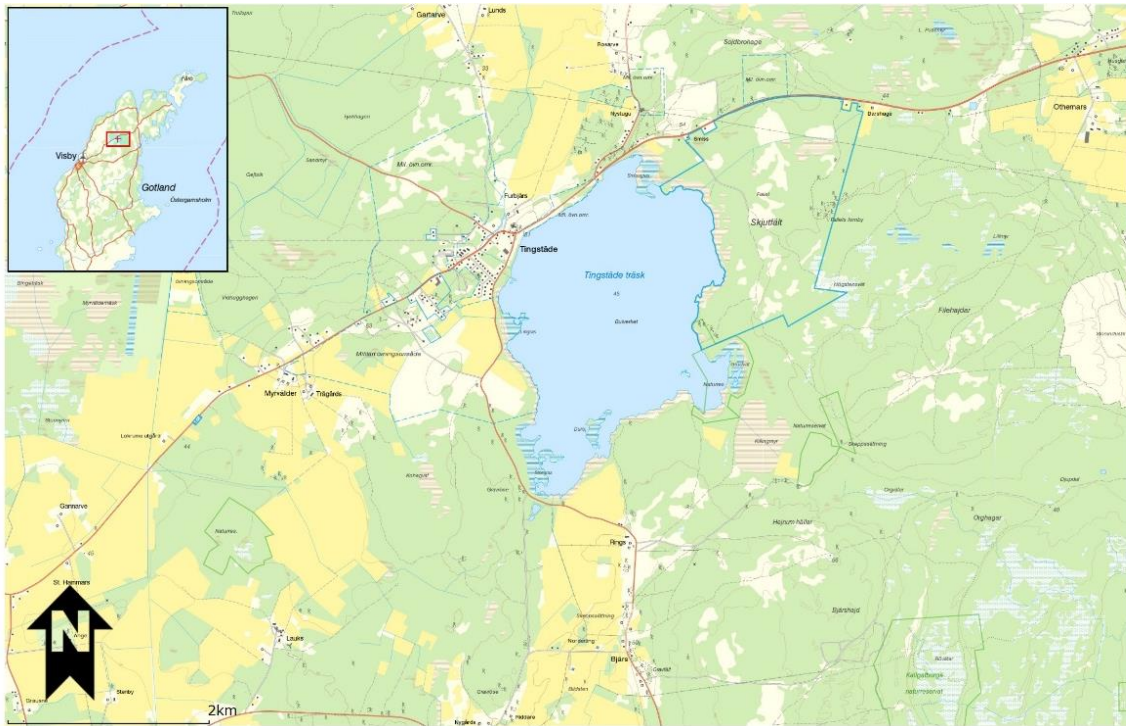
4.2 Vattennivå

Vattennivån i Tingstäde träsk har länge varit föremål för mänsklig påverkan. Fram till den första dämningen 1951 varierade årsmedelvattenståndet från +44,32 till +44,90 meter på grund av naturliga faktorer som nederbörd och avdunstning. Efter dämningen har vattennivån legat på en konstant högre nivå mellan +44,60 och +45.10 meter.

Tingstäde träsk fylls på under höst/vinter och uppnår vanligtvis maxnivån på +45,1 meter en eller flera veckor under årets första månader. Sommartid är vattennivån som lägst. Under 2018 och 2019 var lägsta uppmätta nivå +44,5 respektive +44,6 meter. År 2021 var lägsta uppmätta nivå +44,7 meter.

5 Lokalisering

Tingstäde träsk är belägen cirka 22 kilometer nordost om Visby på Gotland, se Figur 1. Närmaste samhälle är Tingstäde by som ligger på västra sidan av sjön.

Figur 1. Översiktskarta Tingstäde träsk.

6 Skyddsvärden och områdesbestämmelser

6.1 Planbestämmelser

Området kring Tingstäde träsk pekas ut som turistzon i översiktsplanen. Området omfattas inte av några detaljplaner eller områdesbestämmelser.

6.2 Riksintressen

Området kring Tingstäde träsk omfattas av riksintresse för naturvård enligt 3 kap. 6 § MB (Filehajdar, Hejnum hällar och Kallgatburg). Riksintresseområdet beskrivs som ett vidsträckt och rikt varierat naturområde med i första hand olika hållmarkstyper.

Tingstäde träsk omfattas av riksintresse för friluftsliv enligt 3 kap. 6 § MB (Hejnum hällar med omnejd). Sjön pekas ut som en populär badplats och på vintern är träsket en välbesökt lokal för skridskoåkning.

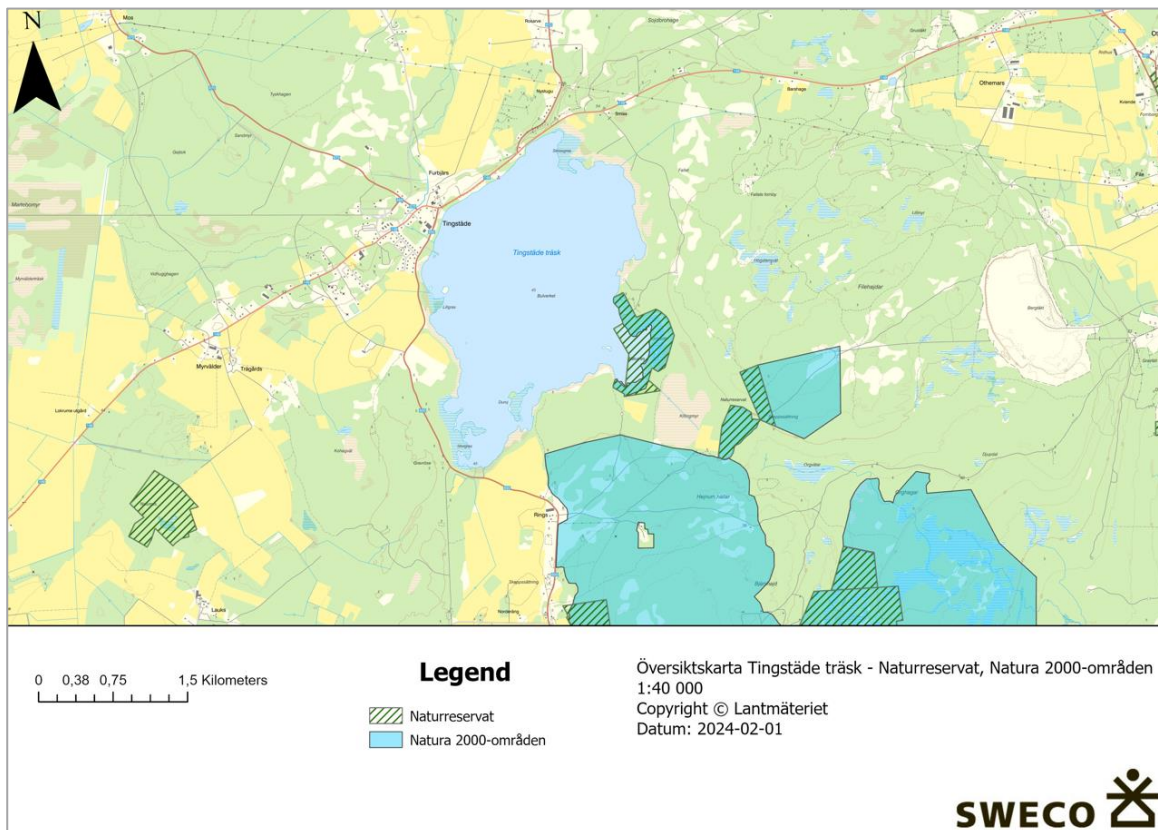
Södra delen av Tingstäde träsk och del av Tingstäde samhälle omfattas av riksintresse för kulturmiljövård enligt 3 kap. 6 § MB.

Tingstäde vattenverk omfattas av riksintresse för anläggningar för vattenförsörjning enligt 3 kap. 8 § andra stycket MB.

Dessutom är Gotland med hänsyn till natur- och kulturvärden i sin helhet utpekad som riksintresse enligt 4 kap 2 § MB.

6.3 Naturreservat och Natura 2000

Grodvät är ett botaniskt intressant våtmarksområde som ligger vid den sydöstra stranden av Tingstäde träsk. Området är förklarat som naturreservat samt klassat som Natura 2000-område (Grodvät SE0340141). Här återfinns bl.a. naturtyperna agkärr (7210) och rikkärr (7230).

Figur 2. Naturreservat och Natura 2000-områden.

Natura 2000-området och Naturreservatet Filehajdar ligger ca 800 meter öster om Tingstäde träsk och ca 500 meter sydöst om sjön ligger natura 2000-området Hejnum hällar.

6.4 Miljökvalitetsnormer

Tingstäde träsk omfattas av miljökvalitetsnormer för ytvatten. Enligt vattenmyndighetens senaste statusklassificering uppnår Tingstäde träsk (WA71613489) god ekologisk status men ej god kemisk ytvattenstatus p g a kvicksilver och PBDE.

Tingstäde träsk avbördas till Ireån-Tingstäde (WA84883310). Vattenförekomsten har måttlig ekologisk status och uppnår ej god kemisk status. Ån ansluter efter 3 km till Ireån-Ire (WA61351078) med samma statusklassning.

Ireån-Tingstäde står i kontakt med den lilla sand- och grusförekomsten Tingstädeåsen (WA34871176) som ligger norr om Tingstäde träsk. Denna grundvattenförekomst uppnår god kemisk och god kvantitativ status men omfattas inte av miljökvalitetsnormer.

Grundvattenförekomsten och Norra Gotland – Stenkyrka (WA86256799) uppnår god kemisk och god kvantitativ status.

6.5 Värdefulla vatten

Tingstäde träsk är utpekad som värdefullt vatten av Fiskeriverket på grund av förekomst av flodkräfta, samt särskilt värdefullt vatten av Riksantikvarieämbetet på grund av fornlämningen Bulverket.

6.6 Vattenskydd

Tingstäde träsk och dess omgivning har förklarats som vattenskyddsområde av kommunfullmäktige genom beslut den 21 augusti 2006.

6.7 Strandskydd

Strandskyddet vid Tingstäde träsk uppgår till 100 meter.

6.8 Fornlämningar

I Tingstäde träsk finns rester av en förhistorisk försvarsanläggning av trä, det så kallade Bulverket (RAÅ-nummer Tingstäde 30:1). Bulverket består av cirka 30 000 stockar som daterats till cirka år 1130. Träfstämningen har en kvadratisk form med cirka 170 meter långa sidor med en stor öppen yta i mitten.

Region Gotland kommer att ansöka om ett separat tillstånd till ingrepp i fornlämningsområde hos länsstyrelsen.

6.9 Totalförsvaret intressen

Tingstäde träsk omfattas i sin helhet av riksintresse för totalförsvaret enligt 3 kap. 9 § MB, *påverkansområde övrigt*. Uppgifter om vilken verksamhet som bedrivs inom området omfattas av sekretess. Inom påverkansområde övrigt ska alla ärenden remitteras Försvarsmakten för bedömning av påtaglig skada på riksintresse för totalförsvarets militära del.

Sjön ligger också inom MSA-område och påverkansområde för väderradar.

7 Förväntade miljöeffekter

Vid en sänkning av vattennivån kan förvänta sig miljöeffekter i form av förändrad strandlinje, med risk för påverkan på bland annat grundvattennivåer och förekommande växt- och djurliv.

Tidigare utredningar avseende områdets hydrogeologi visar att en avsänkning av vattennivån om 20 cm ger en marginell påverkan på områdets grundvattennivåer. Påverkansområdet bedöms vara upp till 80 meter från strandkanten, där förändringar i grundvattennivån uppskattas till millimetrar.

Därtill kan strandlinjen komma att förskjutas i upp till 50 meter. Omgivningspåverkan av en sänkning förväntas därför bli lokal och i huvudsak kopplad till strandnära ekosystem.

Påverkan på natura 2000-området Grodvät bedöms vara begränsad eftersom området försörjs med vatten från högre liggande marker. Region Gotland har sedan 2017 utfört mätningar för att kontrollera vattennivåerna omkring Tingstäde träsk och i

Grodvät. Resultatet från mätningarna kommer att redovisas i kommande miljökonsekvensbeskrivning.

Avseende vattenmiljön och förekommande värden i sjön så kommer dessa att påverkas genom en minskad vattenvolym. Några betydande förändringar i vattentemperatur och vattenkvalitet bedöms inte uppstå.

De vattendrag som ligger nedströms sjön förväntas inte påverkas eftersom minimitappningen till Ireån kommer att fortgå. Någon påverkan på dessa vattendrag bedöms därför inte uppstå.

I det fall fornlämningen Bulverket riskerar att torrläggas, kan stockarna närmst ytan flyttas närmre botten.

Sökt verksamhet medför inga ingrepp, installationer eller anläggningsarbeten som riskerar att störa totalförsvarets verksamhet.

Sammanfattningsvis bedöms verksamhetens miljöeffekter inte vara större än de som redovisats i den förra ansökan (2019) och efter vilken MMD meddelade tillstånd i enlighet med Region Gotlands yrkande.

8 Förslag på innehåll i miljökonsekvensbeskrivning

Tidigare upprättad miljökonsekvensbeskrivning föreslås uppdateras och revideras utifrån gällande förutsättningar, utförda undersökningar, de kompletteringar som redovisades 2019 samt de synpunkter som framkommer under samrådet. Förslag till innehåll i miljökonsekvensbeskrivningen presenteras på sida 13.

Tidigare utredningar visar att det hydrologiska påverkansområdet sträcker sig upp till 80 meter från strandkanten. Miljökonsekvensbeskrivningen föreslås därför avgränsas till att beskriva de miljöeffekter som kan uppstå inom detta område.

Förslag till innehåll i miljökonsekvensbeskrivningen:

	ICKE-TEKNISK SAMMANFATTNING
1	ADMINISTRATIVA UPPGIFTER
2	BAKGRUND OCH SYFTE
2.1	SÖKANDE OCH KONSULT
2.2	ANSÖKANS OMFATTNING
2.3	TIDIGARE OCH GÄLLANDE TILLSTÅND
3	SAMRÅD
4	LOKALISERING
5	VERKSAMHETSBEKRIVNING
5.1	VATTENNIVÅ OCH TILLRINNING
5.2	UTTAG AV RÅVATTEN
5.3	AVDUNSTNING
5.4	MINIMITAPPNING
6	VATTENBESPARANDE ÅTGÄRDER
7	ALTERNATIV
7.1	KORTSIKTIGA ALTERNATIV VID AKUT VATTENBRIST
7.2	LÅNGSIKTIGA ALTERNATIV FÖR VISBYS VATTENFÖRSÖRJNING
7.3	NOLLALTERNATIV
8	FÖRVÄNTADE EFFEKTER AV PLANERAD VERKSAMHET
8.1	VATTENTEMPERATUR
8.2	GRUNDVATTEN
8.3	STRANDLINJE
8.4	KONTROLL OCH MÄTNINGAR AV VATTENNIVÅ
9	MILJÖASPEKTER OCH MILJÖKONSEKVENSER
9.1	KOMMUNALA REGLERINGAR
9.2	RIKSINTRESSEN
9.3	NATURRESERVAT OCH NATURA 2000
9.4	RÖDLISTADE ARTER
9.5	ÖVRIGT VÄXT- OCH DJURLIV
9.6	VATTENRELATERADE VERKSAMHETER
9.7	FORNMINNEN
9.8	MILJÖKVALITETSNORMER
9.9	SAMLAD BEDÖMNING
10	KUMULATIVA EFFEKTER
11	RISK
13	REFERENSER